

Évkönyv és jelentés

a K.Ö.SZ. 2009. évi feltárásairól

ÉVKÖNYV ÉS JELENTÉS A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI
SZAKSZOLGÁLAT 2009. ÉVI FELTÁRÁSÁIRÓL

FIELD SERVICE FOR CULTURAL HERITAGE 2009 YEARBOOK
AND REVIEW OF ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS

Szerkesztő: Kvassay Judit
Editor: Judit Kvassay

Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ
Hungarian National Museum Centre for National Cultural Heritage

Budapest 2012

Évkönyv és jelentés a K.Ö.SZ. 2009. évi feltárásairól

Field Service for Cultural Heritage 2009 Yearbook and Review of Archaeological Investigations

Főszerkesztő:
Belényesy Károly

Szerkesztőbizottság:
Frankovics Tibor, Gyucha Attila, Ilon Gábor, Kárpáti Zoltán, Kurucz Katalin, Mráv Zsolt, Schilling László

A tanulmányokat fordította:
Németh Bori, Petri Nóra (Yellow Melone Bt.),
Tamáska Péter

Az angol fordítást ellenőrizte:
Archeo-Doc Kft., Németh Bori

Borítóterv és tipográfia:
Artonius Stúdió

Kiadó:
Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi
Központ (MNM NÖK)

Felelős kiadó:
Dr. Csorba László főigazgató

Címlapkép:
(36) Hosszúhetény–Ormánd, Lengyel kultúra zsugorított csontvázas temetkezése; (127) Ács–Kovács-rétek, római telep madártávlatból; (141) Hódmezővásárhely–Kopáncs II., késő avar kemence füstelvezető-nyílással; (147) Pécs–Tettye tér, Szatmári palota, szintvonalas terepmodell; (22) Alsópáhok–Hévízdomb I., római kori Mázas kantharosz felvételek felhasználásával összeállította Bicskei József

Hátsó borító belső:
'A kutatási beszámolók lelőhelyeinek (1–160) elhelyezkedése' c. térképet Zoltán Sándor Péter rajzolta a Digitális domborzati modell (<http://www.eunitrat.hu/html/terkepek/m07-ddm.jpg>) felhasználásával

Nyomdai előkészítés:
Romankovics Nóra (MNM NÖK)

Példányszám: 500

Senior editor:
Károly Belényesy

Editorial board:
Tibor Frankovics, Attila Gyucha, Gábor Ilon, Zoltán Kárpáti, Katalin Kurucz, Zsolt Mráv, László Schilling

The essays were translated by:
Bori Németh, Nóra Petri (Yellow Melone Bt.) and
Péter Tamáska

The English text was proofread by:
Archeo-Doc Kft. and Bori Németh

Cover design and typography:
Artonius Stúdió

Published by:
Hungarian National Museum National Cultural Heritage
Protection Centre (HNM NCHPC)

Editor in chief:
Dr László Csorba, Director general

Cover:
Computer graphics by József Bicskei based on (36) Hosszúhetény–Ormánd, contracted burial of the Lengyel culture; (127) Ács–Kovács-rétek, aerial photograph of the Roman settlement; (141) Hódmezővásárhely–Kopáncs II, Late Avar period kiln with flue opening; (147) Pécs–Tettye tér, Szatmári Palace, site plan with contour lines; (22) Alsópáhok–Hévízdomb I, glazed kantharos from the Roman period

Endpaper:
The map entitled 'Location of the researched sites (1–160)' was drawn by Sándor Péter Zoltán after the Digital relief model (<http://www.eunitrat.hu/html/terkepek/m07-ddm.jpg>)

Copy editor:
Nóra Romankovics (HNM NCHPC)

Number of copies: 500

2009. július 7–10. között megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen, ahol 326 m² tártunk fel.

2 régészeti objektum jött elő. A belőlük napvilágra került leletanyag alapján római és középkori hulladékgödörök lehetnek. A gépi földmunkák során a felső termékeny talajrétegből egy római kori nagyméretű, vörös sávost festésű hombár került elő. A hombár helyi gyártmány lehet és a 2. sz. második feléből származik.

Megkezdődött a dokumentáció összeállítása és a leletanyag feldolgozása. A leletanyag az elsődleges feldolgozást követően a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatóságánál kerül elhelyezésre.

Ásatásvezető: Gutay Mónika; munkatársak: Drávavölgyi Péter, Nagy Norbert, Présel Ferenc Tamás technikusok.

151. Sávolymegye – Belterület déli pereme (Somogy megye, Balatonring beruházás)

Kis Attila, Gutay Mónika

A feltárt jelenségek és koruk: késő bronzkori, kelta és késő középkori telep

Az É–D-i hossz tengelyű, 455 x 215 m-es lelőhely Sávolymegye D-i részén, egy lapos, mocsaras jellegű területen helyezkedik el. A felső talajtakaró humuszosodott mezőségi és réti talajból áll. Alatta iszapolódott agyagos lösz található. A lelőhelyet a Sávolymegyei kulturális örökségvédelmi

hatástanulmánya készítése kapcsán végzett terepbejáráskor lokalizálták az Archeosztráda Kft. munkatársai, 2003-ban. A Sávolymegye határa D-i részén épülő Balatonring MotoGP-pályája beruházáshoz kapcsolódó közművesítési munkálatok keretében 2009. június 6–18. között próba, majd július 7–10. között megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen. Összesen 634 m² területet kutattunk.

3 régészeti jelenség került elő, egy-egy késő bronzkori és kelta hulladékgödör, valamint 1 késő középkori objektum. A kevés objektum azt mutatja, hogy a lelőhely szélét érintette a kutatás.

Megkezdődött a dokumentáció összeállítása és a leletanyag feldolgozása. A leletanyag az elsődleges feldolgozást követően a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatóságánál kerül elhelyezésre.

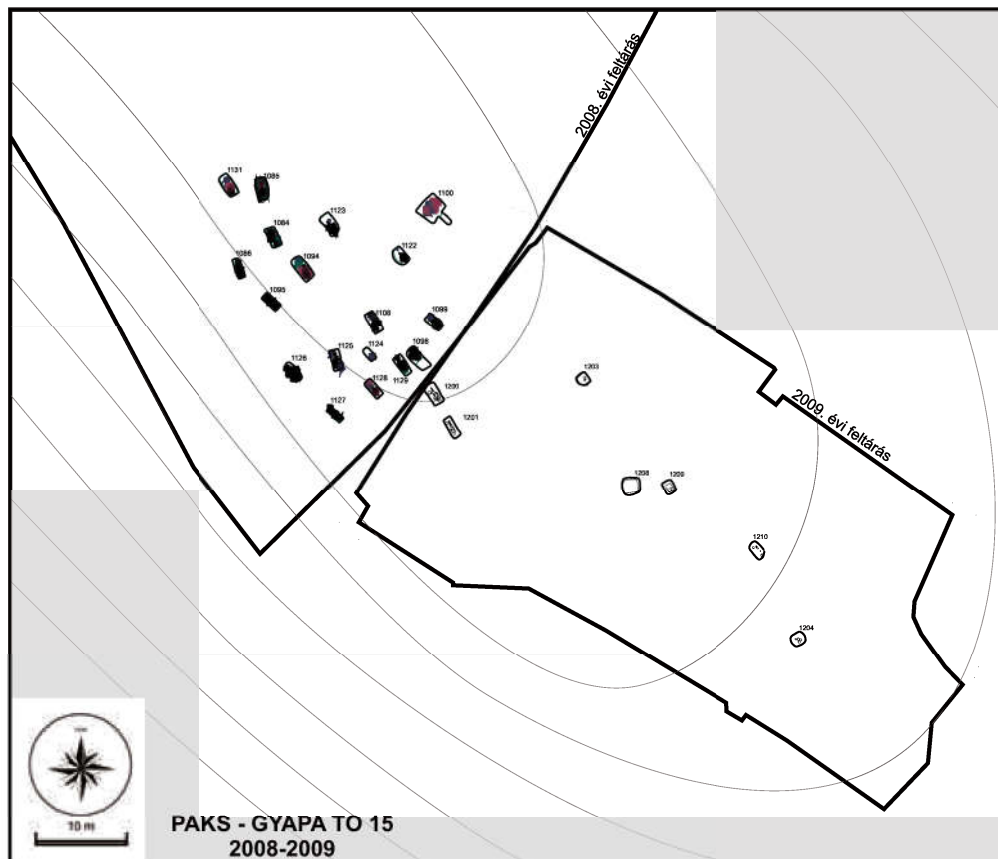
Ásatásvezető: Kis Attila, Gutay Mónika; munkatársak: Bodródi Miklós, Drávavölgyi Péter, Présel Ferenc Tamás, Zsubori István technikusok.

152. Paks-Gyapa – Vörösmalom-dűlő (Tolna megye)

Tankó Károly

A feltárt jelenségek és koruk: késő bronzkori, római és ismeretlen korú telep; kelta temető, avar sír

A több korszakos régészeti lelőhely Paks-Gyapától K-re, a Vörösmalom-dűlőben, a Vörösmalmi-árok nevű vízfolyás DNY-i oldalán emelkedő dombvonulat, K–Ny-i

Paks-Gyapa – Vörösmalom-dűlő, La Tène-kori temető térképe

Paks-Gyapa–Vörösmalom-dűlő: 1. 1200. csontvázás temetkezés; 2. bronzfibula az 1201. sírből; 3. 1207. sír edénymellékletei; 4. bronzkarperec az 1200. sírban; 5. 1207. hamvasztásos temetkezés

irányban a völgy fölé emelkedő gerincén található. Ezen a területen 2008-ban, az M6-os autópálya építését megelőzően, a Váczi Gábor (ELTE) által vezetett ásatáson 18 La Tène-kori temetkezés került feltárára. A kelta sírok a gerinc legmagasabb részén, a kijelölt nyomvonal K-i szélén viszonylag sűrűn helyezkedtek el. Ennek alapján logikusnak tűnt a feltételezés, hogy a késő vaskori temető az útépítéssel érintett területen kívül is folytatódik. A 2008-ban feltárt nyomvonallalhoz csatlakozva 2009 szeptemberében újabb feltárára került sor, amely elsődlegesen a TO15 lelőhelyen található kelta nekropolisz kiterjedését volt hivatott meghatározni. A Nemzeti Kulturális Alapprogram által támogatott munka a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Régészettudományi Intézetének együttműködésében valósult meg.

A mezőgazdaságilag művelt humuszréteg (barna erdőtalaj) eltávolítása után a sárga homokos és sárgásbarna agyagos altalajba beásva különböző struktúrák jelentek meg: késő bronzkori gödrök (1202., 1205., 1206), római kori árok (1213), csontváz as avar temetkezés (1213) és néhány keltezhetetlen gödör (1214., 1215). Ezek az objektumok egymástól viszonylag nagy távolságban (10–20 m) a kutatott területen elszórva helyezkedtek el. A feltárt régészeti jelenségek mellett több helyütt rablóásatás nyomaira is bukkantunk (1207., 1211), amelyek létesítése során valószínűleg a 1208. számú kelta sír kifosztására is sor került.

A feltárt 6 La Tène temetkezés a 2008-ban kiasott 19 sírral együtt 25-re emelte a temető sírszámát. Ezek közül 19 sír csontváz, a maradék 6 temetkezés hamvasztásos rítusú volt. A 2008-as megfigyeléseknek megfelelően a csontváz as sírok egymáshoz viszonylag közel, egy csoportban helyezkedtek el. Ehhez a sírcsoporthoz tartozik a 2009-ben feltárt két csontváz as temetkezés is (1200., 1201). Ezekben a sírokban a kora-La Tène időszakban szinte általános szabálynak megfelelően a halott hanyatt fekvő helyzetben került eltemetésre. A rítus szempontjából külön említést érdemelnek az előző évben feltárt 1108. és 1126. számú sírok, amelyekben kettős temetkezés volt. A csontváz as sírok mellékleteiként bronz- és vasfibulák, kar- és bokaperecek, edények és állatcsontok kerültek feltárára. A csontváz as sírokat sekélyre (–40–80 cm relatív mélységű), míg a hamvasztásos sírokat többnyire mélyebbre ásták (–120–220 cm). A sírrablók tevékenységének fentebb említett nyomai mellett, az 1210. számú temetkezésben quasi egykorú, posthumus manipuláció nyomai is megfigyelhetők voltak: a koponya és néhány csigolya kivételével a sírból gyakorlatilag minden csont hiányzott és a jobb lábszár helyét is csak egy bronz bokapereced töredéke jelölte. A 2009. évi ásatás egyik legfontosabb eredménye a 19 csontváz as temetkezésből álló sírcsoport lehatárolása volt. A hat szórthamvas temetkezés a csontváz as sírok csoportjától jól elkülöníthetően, azoktól ÉK-i irányban, egymástól 10–20 m-re került elő. Ezek mellékletei az emberi maradványok mellé helyezett agyagedények, állatlatádozat és személyes tárgyak (pl. fibulák, hólyagos bokaperecek, stb.) voltak. A nekropolisz feltárt részéből előkerült fémleletek a La Tène kultúra jellegzetes produktumai, amelyek közül azonban a fegyverek hiányoztak. Az elhunytak mellé kizárólag ékszereket (fibulák, kar- és bokaperecek, torques, bronzlánc, gyöngyök és gyűrűk) és néhány használati tárgyat (orsógomb, kések és fenőkövek, stb.) helyeztek. Mivel

az ékszerek főként női és gyermeksírokból származnak, ezért valószínűnek tűnik, hogy a harcosok temetkezései a nekropolisz még feltáratlan részén, elkülönítetten helyezkednek el.

A most napvilágra került leletek jelentősége elsődlegesen abban rejlik, hogy eddig a kutatás a Balatontól D-re, főként Kr.e. III. századi (LT B2 és C1) leleteket ismert, a paksi sírokban viszont a Kr.e. IV. század második felére (LT B1 kései időszakára) datálható mellékletek is vannak. A lelőhelyen feltárt összesen 19 csontváz as sír mellett csak 6 hamvasztásos temetkezés volt. A csontváz as rítus ilyen nagy aránya szokatlan a Kr.e. IV–III. században a Kárpát-medencében, s ez különösen szembeűn az északkelet-magyarországi nekropoliszokkal való összehasonlításban, ahol az általános elterjed hamvasztás mellett a csontváz as rítus lényegesen ritkábban fordul elő (5–30%).

A lelőhelyen a projektben vállalt 2104 m² nagyságú terület teljes feltárást elvégeztük. A leleteket az elsődleges feldolgozás alatt az ELTE Régészettudományi Intézet tárolja, majd a Szekszárdi Wosinsky Mór Múzeumba kerülnek végleges elhelyezésre.

A feltárást szakmai vezetője Szabó Miklós, koordinátora Tankó Károly, munkatársai Czifra Szabolcs, Szabó Dániel, Szöllösi Szilvia, Bózsza Anikó régészek, továbbá Horváth Tamás és Mali Péter egyetemi hallgatók voltak. A geodéziai felmérést Timár Lőrinc végezte el.

Egyéb feltárások

153. Győr-Ménfőcsanak – Széles-földek (Győr-Moson-Sopron megye, bevásárlóközpont építése)

Ilon Gábor

A feltárt jelenségek és koruk: őskori, késő bronzkori, kelta, római telep

A Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat munkatársai és alvállalkozói – hosszas előkészítést követően – 2009. október 12-én kezdték meg a közel 30 ha-os régészeti lelőhelyrész megelőző feltárást.

2004–2005-ben a területen Egry Ildikó (Xantus János Múzeum, Győr) vezetésével zajlott szondázó ásatás, amelynek géppel nyitott árkai – részben kibontatlan objektumokkal – a mai napig nyitva vannak. Még korábban, több mint 2 évtizeden keresztül az M1 autópálya építése, a Metro, a Tesco és egyéb beruházások miatt folytak kutatások a Rába- és Marcal-folyókat kísérő lelőhelykomplexum dobjain. Munkavégzésünket azonban az újabb felmerülő jogi problémák miatt október 20-tól szüneteltetnünk kellett, majd a téli időjárás beálltaig, csak december 2–15. között folytathattuk. A kényszer-szünet és a kedvezőtlen időjárás miatt és ellenére 2779 m² tártunk fel, a beépíteni kívánt terület ÉNy-i részén.

A 2004–2005-ös ásatás III/6. és III/7. szondái között és azok területén dolgoztunk, mivel e felszínnek korábban csak részben lettek feltárva. Ezen a területen régészeti objektumok sűrűn jelentek meg, 103-at tudtunk elkülöníteni. Ezeknek nagyobb része árok és oszlophely, valamint néhány gödör és

